Eduskunnan lakivaliokunnalle
lav@eduskunta.fi

Viite: asiantuntijakutsu lakivaliokuntaan to 3.3.2016

Hallituksen esitys HE 7/2016 vp tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Nuoret Lakimiehet ry, Unga Jurister rf (jäljempänä myös "Nula") kiittää kutsusta tulla asiantuntijana kuultavaksi lakivaliokuntaan hallituksen esityksestä HE 7/2016 vp tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (jäljempänä "Lakiesitys").

Nula on vuonna 1938 perustettu nuorten lakimiesten yhdistys, jonka yhtenä sääntömääräisenä tarkoituksena on valvoa ja ajaa nuorten lakimiesten ammatillisia, sosiaalisia ja taloudellisia etuja. Nulan jäsenenä on noin 800 eri juristialoilla toimivaa nuorta juristia. Lakiesitykseen sisältyvistä ehdotuksista Nulan jäsenkunnalle on erityisesti merkitystä tuomioistuinharjoittelua sekä asessoreja ja esittelijöitä koskevilla säännöksillä.

Kirjallisena asiantuntijalausuntonaan Nuoret Lakimiehet ry esittää kunnioittavasti seuraavan.

Asessorit (Tuomioistuinlain 18 luku)

Lakiesityksessä ehdotetaan uuden tuomarinkoulutusjärjestelmän, ns. "avustavien tuomareiden järjestelmän" perustamista esittelijäjärjestelmän rinnalle. Lakiesityksen mukaan nämä tuomarikoulutettavat avustavat tuomarit olisivat jatkossa virkanimikkeeltään asessoreita. Nula vastustaa järjestelmän perustamista Lakiesityksen mukaisessa muodossa, sillä esitetyssä muodossa järjestelmä heikentäisi entisestään jo nykyisellään suhteellisen vähäistä eri juristialojen (erityisesti julkisen ja yksityisen sektorin juristiammattien) välistä liikkuvuutta ja rajaisi myös tuomariksi pyrkivien urapolkua. Vaikuttaa siltä, että nykyisten esittelijöiden ja tuomareiden väliin pyritään asessoreilla luomaan

"halpatuomarijärjestelmä" eli ryhmä määräaikaisessa virkasuhteessa olevia tuomareita, jotka ratkaisisivat samoja asioita yhtäläisellä vastuulla kuin varsinaiset tuomarit, mutta joille voitaisiin maksaa vähemmän palkkaa viran koulutusluonteen nojalla. Yleisesti Nula pitää tuomareiden koulutuksen ja koulutuksen suunnitelmallisuuden lisäämistä kannatettavana.

Lakiesityksen perusteella asessorin koulutusohjelman suorittaminen olisi jatkossa käytännössä edellytys tuomarin virkaan valitsemisella. Tämä jo sellaisenaan rajoittaa paitsi juristialojen välistä liikkuvuutta myös tuomioistuinlaitoksen palveluksessa jo työskentelevien uramahdollisuuksia.

Mikäli asessorijärjestelmä kuitenkin luodaan, Nula haluaa nostaa esiin eräitä yksittäisiä Lakiesitykseen sisältyviä asessorijärjestelmää koskevia ehdotuksia, joihin tulisi vielä Lakiesityksen jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota.

Asessorin viran määräaikaisuuden, palkkauksen sekä nimittämisedellytyksenä olevien vähintään kolmen vuoden työkokemuksen sekä alkukokeen suorittamisen takia asessorin virka ei näyttäydy houkuttelevana etenkään tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta tulevalle juristille. Näin etenkin, kun tuomarinkoulutusohjelman suorittaminen ei takaa tuomarin virkaa ja riskinä on, että kolmen vuoden määräaikaisuuden jälkeen - jolloin henkilöllä on takanaan jo vähintään kuusi vuotta valmistumisen jälkeistä työuraa - tuomarikoulutettu asessori päätyy (takaisin) lyhyiden määräaikaisuuksien kierteeseen esittelijäksi, mikäli haluaa jatkaa tuomarin uralla. Sinänsä tuomioistuinlaitoksen palveluksessa jo työskenteleville nuorille juristeille asessorin viran lähtökohtainen kolmen vuoden määräaikaisuus merkitsisi tuomioistuinlaitoksessa tällä hetkellä käytettyihin jopa kolmen kuukauden määräaikaisuuksiin nähden huomattavaa parannusta. Nimitettävien asessorien määrää vuosittain päätettäessä tulee Lakiesityksen perusteluissakin esiintuodulla tavalla kiinnittää erityistä huomiota siihen, että asessoreilla on todellinen mahdollisuus koulutuksen jälkeen tulla nimitetyksi vakituiseen tuomarin virkaan.

Lakiesityksen mukaan asessoreilta edellytettävässä alkukokeessa arvioitaisiin tuomarin tehtävässä toimimista koskevien keskeisten säännösten ja periaatteiden tuntemusta. Nula pitää lähtökohtaisesti koetta tarpeettomana. Lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa selostetaan varsin laajasti kokeen mahdollisia teemoja ja tehtävätyyppejä. Käytännössä niin kutsutun lupalakimiesjärjestelmän (laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista, 715/2001) johdosta moni tuomarin urasta kiinnostunut on saavuttaessaan asessorin viran edellyttämän työkokemuksen jo suorittanut asianajajatutkinnon, jossa muun ohella edellytetään rikos- ja siviiliprosessioikeudellisten säädösten tuntemista, ja/tai suorittanut tuomioistuinharjoittelun. Mikäli alkukoe halutaan asessorin viran nimittämisedellytyksiin sisällyttää, tulisi harkita, voisiko suoritettu

tuomioistuinharjoittelu tai asianajajatutkinto olla vaihtoehtoinen edellytys alkukokeen suorittamiselle.

Alkukoe tulisi ylipäänsä järjestää useamman kerran vuodessa, jotta asessorin virasta kiinnostuneilla olisi tosiasiassa mahdollisuus täyttää nimittämisedellytys. Edelleen kokeen järjestämisestä ja tarkastamisesta koituu kustannuksia sekä hallinnollista taakkaa. Nämä kustannukset olisi tarkoituksenmukaisempaa ohjata varsinaiseen tuomarinkoulutukseen. On lisäksi vaikea nähdä, mitä (lisä)hyötyä muille kuin asessorin virkaan valittaville olisi kokeen suorittamisesta.

Kaikilta hakijoilta edellytettävää alkukokeen suorittamista voitaisiin pitää edes jollain tavalla perusteltuna vain, mikäli koemenestystä käytetään yhtenä valintaperusteena asessoreja valittaessa. Koe tulisi joka tapauksessa järjestää aineistomuotoisena.

Opintomenestyksen ei sen sijaan tulisi olla asessorien valintaperuste. Opintomenestys mainitaan Lakiesityksessä asessorien valintaperusteista ensimmäisenä sekä kelpoisuusvaatimuksia koskevan säännöksen (18 luvun 2 §) että tuomarinkoulutuslautakunnan tehtäviä koskevan säännöksen (21 luvun 1 §) yksityiskohtaisten perustelujen alla: vasta sen jälkeen mainitaan työkokemus ja muu pätevöityminen. Asessoriksi hakevilla henkilöillä tulee olla vähintään kolme vuotta työkokemusta. Opintomenestys ei myöskään ole vertailukelpoista yliopistojen välillä tai edes saman yliopiston sisällä eri tenttikierrosten välillä. Opintomenestys ei myöskään kerro hakijan motivaatiosta ja edellytyksistä tuomarin uralle. Opintomenestys tulisi poistaa valintaperusteista.

Nula pitää asessorilta koulutusohjelman lopuksi edellytettävää loppukoetta tai -suoritusta (18 luku 6 §) niin ikään turhana eikä näe, mitä hyötyä kokeen suorittamisella olisi asessorille itselleen saati tuomioistuinjärjestelmälle. Päinvastoin, loppukoe kuormittaa turhaan tuomarinkoulutuslautakuntaa. Lakiesityksen mukaan loppukokeen tai -työn hyväksytty suoritus ei olisi myöskään edellytyksenä tuomarin virkaan nimittämiselle. Mikäli jotain erityistä suoritusta kolmen vuoden koulutusohjelman jälkeen halutaan vaatia, artikkelin kirjoittaminen voisi olla tarkoituksenmukaista. Lakiesityksestä ja siihen sisältyvästä lakiehdotuksesta tulisikin poistaa kokonaan viittaukset loppu*kokeeseen*. Lakiesityksen perusteluissa viitataan loppukokeen tai -suorituksen sisällön osalta lisäksi maturiteettiin. Tältä osin Nula haluaa tuoda esiin, että ainakaan Helsingin ja Turun yliopistoissa oikeustieteellisen maisteritutkinnon yhteydessä ei ole useaan vuoteen enää vaadittu erillisen maturiteetin suorittamista, koska sitä ei ole katsottu tarpeelliseksi. Maturiteettia vastaava suoritus ei ole tarpeellista myöskään asessorien osalta.

Lakiesityksessä ei juurikaan oteta kantaa esittelijöiden ja asessorien väliseen työnjakoon. Lakiesityksessä kuitenkin todetaan, että esittelijäjärjestelmä tulisi säilyttää, jotta tuomarin virkoihin olisi jatkossakin päteviä hakijoita. Lisäksi

Lakiesityksen perusteella vaikuttaa siltä, että asessorin virkaa pidetään käytännössä luonnollisena jatkumona esittelijänä toimimiselle. Edes lainsäätäjä ei näytä siten uskovan siihen, että uusi asessorijärjestelmä houkuttelisi hakijoita tuomioistuinjärjestelmän ulkopuolelta.

Tuomioistuinharjoittelu (Laki tuomioistuinharjoittelusta)

Tuomioistuinharjoittelun osalta muutokset ovat lähinnä teknisiä ja ainoa asiallinen muutos on hakumenettelyn muuttaminen siten, että haku tapahtuisi keskitetysti kerran vuodessa. Tällä hetkellä valintakriteerit ovat suhteellisen kirjavat ja Nula pitääkin keskitettyä hakumenettelyä selkeänä parannuksena nykytilaan. Nula toistaa lisäksi aiemman lainvalmistelun yhteydessä esittämän kantansa, ettei hakumenettelyn harventaminen kahdesta kerrasta kertaan vuodessa olennaisesti heikennä hakijoiden asemaa.

Lupalakimiesjärjestelmä on kuitenkin vaikeuttanut vastavalmistuneiden juristien työllistymismahdollisuuksia, sillä pääsääntöisesti vain luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja voi nykyään toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana asianajajan ja julkisen oikeusavustajan lisäksi. Erityisesti pienemmät asianajaja- ja lakitoimistot palkkaavat pääasiassa luvan saaneita henkilöitä. Luvan saaminen puolestaan edellyttää maksullisen asianajajatutkinnon tai tuomioistuinharjoittelun suorittamista. Nula pyytäkin kiinnittämään erityistä huomioita tuomioistuinharjoitteluhaun ajankohtaan siten, että haku olisi esimerkiksi syksyisin, jolloin myös keväällä valmistuneilla olisi mahdollisuus osallistua saman vuoden auskultointihakuun.

Tuomioistuinharjoittelua käsitellään Lakiesityksessä tuomarin urakehityksen yhtenä vaiheena. Tuomioistuinharjoittelu palvelee kuitenkin myös muita juristeja kuin tuomarin uralle aikovia ja sillä on keskeinen rooli yleisenä lakimiesten ammattitaitoa kehittävänä harjoittelujaksona erityisesti työuran alkupuolella. Auskultointi on erittäin arvokasta erityisesti sellaisille lakimiehille, jotka työkseen hoitavat oikeudenkäyntejä. Asiamiesten hyvä prosessituntemus parantaa koko oikeusprosessin laatua. Erityisesti huomioiden, että auskultointipaikkoja on jatkuvasti vähennetty ja käräjäoikeusverkoston supistamisen seurauksena paikkoja tuskin jatkossa on ainakaan yhtään nykyistä enempää, on hyvä, että Lakiehdotuksessa asessoreilta ei (ehdottomana) kelpoisuusedellytyksenä edellytetä tuomioistuinharjoittelun suorittamisesta.

Tuomioistuinharjoittelun yleiskoulutusluonteen takaamiseksi Nula toistaakin jo aiemman lainvalmistelun yhteydessä tekemänsä ehdotuksen tämän periaatteen kirjaamisesta myös lainvalmisteluaineiston tasolle esimerkiksi seuraavassa, Nulan aiemmin esittämässä muodossa:

> "Tuomioistuinharjoittelu tulee säilyttää lakimiesten ammattitaitoa yleisesti kehittävänä jaksona, joka antaa valmiuksia erityyppisissä lakimiestehtävissä toimimiseen. Tuomioistuinharjoitteluun tulee

osoittaa riittävät resurssit lakimiesten monipuolisen ammattitaidon ja tuomioistuintoimintaa koskevan asiantuntemuksen turvaamiseksi."

Kunnioittavasti

Nuoret Lakimiehet ry

Iina-Mari Supperi
Puheenjohtaja